

HARTMANN

SELECTED WORKS

Dr. P. Hartmann v. An der Lan-Hochbrunn

Pater Hartmann von An der Lan-Hochbrunn
Arr. Małgorzata Maria Kaniowska

„Missa” for Soprano, Alto and String Orchestra

UNIWERSYTET ŚLĄSKI
WYDAWNICTWO

Hartmann
Selected Works

„Missa“ for Soprano, Alto and String Orchestra

Seria
Musica-Score (5)

Redaktor serii
Agnieszka Kopińska

Rada naukowa serii

Dr hab. Agnieszka Kopińska, prof. UŚ (UŚ, Instytut Sztuk Muzycznych)
Prof. Wiesław Cienciała (UŚ, Instytut Sztuk Muzycznych)
Prof. Aleksander Lasoń (UŚ, Instytut Sztuk Muzycznych)
Dr hab. Krzysztof Gawlas, prof. UŚ (UŚ, Instytut Sztuk Muzycznych)
Prof. dr hab. Joanna Glenc (UŚ, Instytut Sztuk Muzycznych)
Dr hab. Karol Pyka, prof. UŚ (UŚ, Instytut Sztuk Muzycznych)
Dr Adrian Robak, prof. UŚ (UŚ, Instytut Sztuk Muzycznych)

Publikacja wydana w ramach V edycji konkursu „Swoboda Badań 2025”, organizowanego w ramach Inicjatywy Doskonałości Badawczej / Publication issued as part of the 5th edition of the „Swoboda Badań 2025” competition, organised under the Research Excellence Initiative.

Projekt zrealizowany przy współpracy z Archiv der Tiroler Franziskanerprovinz (Hall in Tirol, Austria) / Project carried out in cooperation with the Archiv der Tiroler Franziskanerprovinz (Hall in Tirol, Austria).

Hartmann Selected Works

Pater Hartmann von An der Lan-Hochbrunn
Arr. Małgorzata Maria Kaniowska

„Missa” for Soprano, Alto and String Orchestra

Projekt okładki / Cover design
Dr Wojciech Osuchowski, prof. UŚ

Skład nut / Sheet music typesetting
Piotr Kotas

Redakcja partii wokalnych / Editing of vocal parts
Dr hab. Sabina Olbrich-Szafraniec, prof. UŚ

Redakcja i opracowanie partii orkiestrowych / Editing and arrangement of orchestral parts
Dr hab. Małgorzata Maria Kaniowska, prof. UŚ

Rejestracja kompozycji Patera Hartmanna w aranżacjach Małgorzaty Marii Kaniowskiej odbyła się podczas koncertu live w Bazylice na Górze Świętej Anny w dniu 9.11.2024 (Reżyseria dźwięku – Grzegorz Stec). Nagrania w formie plików dźwiękowych stanowią załącznik do niniejszej publikacji.

The recording of Pater Hartmann's compositions in arrangements by Małgorzata Maria Kaniowska took place during a live concert at the Basilica on St. Anne's Mountain on November 9, 2024 (Sound engineering by Grzegorz Stec). The recordings in the form of audio files are an appendix to this publication.

Wykonawcy / Performing artists
Sabina Olbrich-Szafraniec – sopran / soprano
Magdalena Spytek-Stankiewicz – alt / alto
Orkiestra Kameralna „Camerata Impuls” / Chamber Orchestra „Camerata Impuls”
Małgorzata Kaniowska – dyrygent / conductor

Link do nagrania
<https://links.us.edu.pl/14ajhfvidjdhd8dsfuf8f8f6ghdf7>

Link do materiału orkiestrowego
<https://links.us.edu.pl/17ajf7djhd8dfuf8fuf8f8f6ghdf7>

Spis treści

Podziękowania / Acknowledgements / Danksagungen	7
Wprowadzenie	9
Introduction	13
Einleitung	16
„Missa” for Soprano, Alto and String Orchestra	19
Bibliografia / Bibliography / Literaturverzeichnis	46
Nota biograficzna / Biographical Note / Biografische Notiz	47
Summary	50
Zusammenfassung	51

Podziękowania / Acknowledgements / Danksagungen

Za nieocenioną pomoc, życzliwość i udostępnienie zbiorów bibliotecznych oraz archiwalnych pragniemy złożyć najserdeczniejsze podziękowania o. Jonaszowi Pyce (mgr teologii) – gwardianowi i kustoszowi Sanktuarium Ojców Franciszkanów na Górze Świętej Anny, o. Atanazemu Polanko (dr teologii, historia Kościoła) oraz br. Pascalowi M. Hollaus OFM z Franziskanerkloster Hall in Tirol (Provinzarchiv in Hall in Tirol).

Dzięki gościnności Ojców Franciszkanów 9 listopada 2024 roku w przepięknych wnętrzach Bazyliki Świętej Anny dokonano rejestracji kompozycji Patera Hartmanna w nowych aranżacjach.

dr hab. Małgorzata Maria Kaniowska, prof. UŚ
dr hab. Sabina Olbrich-Szafraniec, prof. UŚ

* * *

We want to extend our sincere gratitude to Fr. Jonasz Pyka (Master of Theology), Guardian and Custodian of the Sanctuary of the Franciscan Fathers on Saint Anne's Mountain (Góra Świętej Anny), Fr. Atanazy Polanko (Doctor of Theology, Church History), and Fr. Pascal M. Hollaus OFM from Franziskanerkloster Hall in Tirol (Provinzarchiv in Hall in Tirol) for their invaluable assistance, kindness, and for making their library and archival collections available to us.

Thanks to the hospitality of the Franciscan Fathers, the registration of compositions by Pater Hartmann in new arrangements was completed on November 9, 2024, within the magnificent interiors of the Saint Anne's Basilica.

D.Sc. Małgorzata Maria Kaniowska, Associate Professor (University of Silesia)
D.Sc. Sabina Olbrich-Szafraniec, Associate Professor (University of Silesia)

* * *

Wir möchten P. Jonasz Pyka (Magister der Theologie), Guardian und Kustos des Heiligtums der Franziskanerpatres auf dem St. Annaberg (Góra Świętej Anny), P. Atanazy Polanko (Doktor der Theologie, Kirchengeschichte) und Br. Pascal M. Hollaus OFM vom Franziskanerkloster Hall in Tirol (Provinzarchiv in Hall in Tirol) unseren aufrichtigen Dank aussprechen. Unser Dank gilt ihrer unschätzbaren Hilfe, ihrer Freundlichkeit und dafür, dass sie uns ihre Bibliotheks- und Archivbestände zur Verfügung gestellt haben.

Dank der Gastfreundschaft der Franziskanerpatres konnte die Einspielung der Kompositionen von Pater Hartmann in neuen Arrangements am 9. November 2024 in den prächtigen Innenräumen der St. Anna Basilika abgeschlossen werden.

D.Sc. Małgorzata Maria Kaniowska, Associate Professor (Universität Schlesien)

D.Sc. Sabina Olbrich-Szafraniec, Associate Professor (Universität Schlesien)

Wprowadzenie

Wizyta w bibliotece klasztoru Ojców Franciszkanów na Górze Świętej Anny oraz napotkany tam portret tajemniczego zakonnika siedzącego za kontuarem organowym stały się impulsem do badań artystycznych, które podjęły Małgorzata Maria Kaniowska oraz Sabina Olbrich-Szafraniec – artystki i badaczki Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach. Ową, początkowo bezimienną, postacią okazał się Pater Hartmann – franciszkanin, wybitny organista i kompozytor żyjący na przełomie XIX i XX wieku. Tak oto rozpoczęła się ekscytująca podróż w czasie i przestrzeni.

Obie panie w swoich naukowych poszukiwaniach odwiedziły archiwa klasztorów franciszkańskich w Polsce (Góra Świętej Anny, Wrocław), a także w Austrii (Provinzarchiv w Hall in Tirol). Naukowo-artystyczne peregrynacje przyniosły odkrycia wielu interesujących, całkowicie zapomnianych kompozycji Patera Hartmanna, w formie zarówno rękopisów, jak i pierwszych wydań. Nowe brzmienie odnalezionym utworom nadała dr hab. Małgorzata Maria Kaniowska, prof. UŚ, aranżując je na sopran, alt i orkiestrę kameralną, a dr hab. Sabina Olbrich-Szafraniec, prof. UŚ podjęła się redakcji solowych partii wokalnych. Artystki zrealizowały również prawykonania wszystkich opracowanych kompozycji podczas cyklu koncertów pod wspólnym tytułem „Zapomniane arcydzieła w nowych brzmieniach”.

Pater Hartmann von An der Lan-Hochbrunn to postać, która wśród sobie współczesnych budziła ogromne zainteresowanie i powszechne uznanie. Był artystą o międzynarodowej sławie, którego życie od wczesnej młodości naznaczone było licznymi kontaktami z wybitnymi osobistościami ówczesnego świata religii, polityki i sztuki. Jego kariera to pasmo profesjonalnie zorganizowanych występów w prestiżowych salach koncertowych na całym świecie, co w połączeniu z licznymi wydaniem jego utworów u czołowych wydawców europejskich i amerykańskich przyniosło mu ogromny rozgłos w świecie muzycznym. Koncerty w nowojorskim Carnegie Hall, pełnione funkcje: dyrektora filharmonii w Jerozolimie, organisty w Bazylice Grobu Świętego oraz w Bazylice Santa Maria in Aracoeli w Rzymie, członka „Regia Accademia di S. Cecilia” – to z całą pewnością kamienie milowe w jego spektakularnej karierze muzycznej.

Pater Hartmann (właśc. Paul Eugen Josef Hartmann von An der Lan-Hochbrunn) urodził się w 1863 roku w Salorno (Salurn) w Tyrolu Południowym, w rodzinie o długiej

tradycji muzycznej. Już jako sześciolatek rozpoczął formalną naukę muzyki w szkole muzycznej w Bolzano (Bozen). W wieku zaledwie 15 lat wstąpił do zakonu franciszkanów w Salzburgu. Jednym z motywów tej decyzji było pragnienie nauki u legendarnego franciszkanina Petera Singera, który słynął jako organista, kompozytor i teoretyk muzyki. Choć śmierć Singera przerwała tę edukację, okres ten wywarł ogromny wpływ na drogę artystyczną Hartmanna. W przeciwieństwie do swojego mentora, który przez całe życie pozostawał w Salzburgu, młody kompozytor postanowił podbić świat muzyczny.

Przełomem w karierze Hartmanna był czas spędzony w Rzymie, gdzie przez ponad 10 lat (1895–1906) służył jako organista w Bazylice Santa Maria in Aracoeli. W Rzymie zaprzyjaźnił się z papieżem Leonem XIII, któremu dedykował część kompozycji; z jego rąk otrzymał złoty krzyż honorowy „Pro Ecclesia et Pontifice”. Kariera Hartmanna nabrała tempa po premierze oratorium *San Pietro*, która odbyła się w 1900 roku i spotkała się z entuzjastycznym przyjęciem. Ostatecznie jednak intrygi i zazdrość środowiska muzycznego skłoniły go do opuszczenia miasta.

Zasięg prezentacji koncertowych Hartmanna obejmował ponad 40 miast, położonych zarówno w Europie (w: Austrii, Francji, Niemczech, Szwajcarii, Rosji – Petersburg, na Węgrzech, we Włoszech), jak i w Ameryce (Nowy Jork). Wśród koncertowych peregrinacji znalazły się również występy na Śląsku, między innymi we Wrocławiu i Gliwicach. W dniach 4, 5 i 8 listopada 1909 roku swoje oratorium *Ostatnia Wieczerza* Hartmann zaprezentował publiczności zgromadzonej we wrocławskiej sali koncertowej. W Gliwicach zaś 16, 17, 18 marca 1910 roku zostało wykonane oratorium *San Pietro*. Świadczą o tym zachowane w archiwach zakonu franciszkanów dokumenty.

Hartmann von An der Lan-Hochbrunn był niezwykle osobowością artystyczną, która równie swobodnie czuła się zarówno w roli skromnego zakonnika, jak i w roli „lwa salonowego” na dworach arystokratycznych i królewskich. Utrzymywał osobiste kontakty między innymi z Antonem Brucknerem, Gustavem Mahlerem, Pietro Mascagnim, Giacomo Puccinim i Giuseppe Verdim. Był uznanym autorytetem w dziedzinie polifonii wokalne XVI i XVII wieku.

Główny trzon dorobku artystycznego Hartmann stanowią oratoria – sześć z nich odnotował w swoim dzienniku. Są to dzieła monumentalne, przeznaczone na potężne składy wykonawcze: orkiestrę symfoniczną, chóry i solistów; na początku XX wieku przyniosły mu ogromną popularność. Z kolei jego „codzienna”, kameralna twórczość sakralna obejmuje utwory skromniejsze, pisane najczęściej na organy lub głosy wokalne z towarzyszeniem organów. Cechują je: prostota formy, przejrzystość harmoniczna oraz wpadające w ucho melodie, w których niekiedy pobrzmiewają tyrolskie pieśni ludowe, a niekiedy operowe arie. Kompozycje z tego nurtu stały się podstawą niniejszych opracowań. To właśnie te charakterystyczne aspekty wybranych utworów prezentowane są teraz w nowej aranżacji na sopran, alt oraz orkiestrę smyczkową.

Pater Hartmann żył na granicy dwóch epok i dwóch światów: *sacrum* i *profanum*. Jego życie stanowiło namacalny dowód na to, że przeciwieństwa mogą współistnieć w jednej osobie, tworząc harmonijną, choć złożoną całość. Był franciszkaninem głęboko zakorzenionym w regułach ubóstwa i pokory, a jednocześnie międzynarodową gwiazdą, obracającą się wśród królów, cesarzy, papieży i artystycznej awangardy swego czasu. Dokonywała się w nim synteza ducha i materii, *sacrum* i *profanum*, zakonnej celi i salonów arystokracji oraz świeckich sal koncertowych. Jego kariera była pasmem zaskakujących

kontrastów. Jako organista Bazyliki Grobu Świętego w Jerozolimie sięgał do najgłębszych korzeni chrześcijaństwa, a jako dyrygent w nowojorskim Carnegie Hall stał się ikoną nowoczesności.

Zdjęcie z sali koncertowej we Wrocławiu: wykonanie oratorium *Ostatnia Wieczerza* Patera Hartmana (5 listopada 1909 roku); Orkiestra Filharmonii Wrocławskiej pod dyr. Patera Hartmanna, Chór Wrocławskiej Akademii Śpiewu pod dyr. Theodora Paula / Photo from the concert hall in Wrocław: performance of Pater Hartmann's oratorio *Ostatnia Wieczerza* [The Last Supper] (November 5, 1909); Wrocław Philharmonic Orchestra conducted by Pater Hartmann, Wrocław Academy of Singing Choir conducted by Theodor Paul / Die Aufführung des Oratoriums *Ostatnia Wieczerza* [Das Letzte Abendmahl] von Pater Hartmann im Breslauer Konzertsaal (5. November 1909); Orchester der Breslauer Philharmonie unter Leitung von Pater Hartmann, Chor der Breslauer Gesangsakademie unter Leitung von Theodor Paul

Źródło / Source / Quelle: Provinzarchiv, Hall in Tirol.

Twórczość kompozytorska Hartmanna, szczególnie oratoria takie jak *San Pietro* czy *San Francesco*, stanowiła próbę zniesienia opozycji między tradycją a nowoczesnością. Wykorzystywał monumentalne obsady wykonawcze (setki muzyków, podwójne chóry), by nieść prostą, religijną treść. Jako katolicki duchowny transkrybował i analizował muzułmański adhan, poszukując w nim pokrewieństwa z chorałem gregoriańskim. Był to akt głęboko ekumeniczny, wyprzedzający swoją epokę.

Jego niezwykła popularność i talent do autopromocji (herb rodowy na rękopisach, tytuł doktora po uzyskaniu doktoratu *honoris causa* na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu w Würzburgu) mogłyby się wydawać sprzeczne z franciszkańską pokorą. A jednak Hartmann traktował swój talent i sławę jako obowiązek – misję niesienia piękna i wiary szerokiej publiczności. Był artystą, który rozumiał, że sztuka, by dotrzeć do ludzi, musi czasem przywdziać szatę spektaklu.

[illegible]

nicht ausdrücken, über eine Sache hinweggefeht haben, die einer eingehenden Beratung wohl wert gewesen wäre, mindestens deshalb, weil als ein solches unbedeutendes, aber doch Angelegliches, die bei „Dauerredner“ dort drohen. Die Hausaufs. so oft günstige Gelegenheit bietet, frundenlang ihre Kollegen und die Anwesenden auf der Zuhörerbühne zu langweilen. Leider scheint inmitten unseres Stadtparlamentes für die ganze Sache nicht das richtige Verständnis vorhanden zu sein; man scheint sich nicht bemüht zu sein, in wie weit diese neue Steuer im höchsten Grade schädlich auf eine gewöhnliche Vermögenslage der Kunst in Breslau einwirken kann. Die

Bezugnahme auf andere Städte, in denen die Einkommensteuer eingeführt wurde und aufzulebende Defizite zu setzen, ist für die Breslauer Bevölkerung nicht unangenehm. Unsere Tagesblätter haben sich in dieser Hinsicht sehr wohl zu helfen gewußt. Wir werden auch in kleineren Städten vom Teil schwarz und weiß gemacht, die neue Steuer auszusprechen. Wir werden möglichst eingehend auf die Angelegenheit noch weiter zu sprechen kommen, und wenn auch an und für sich nichts mehr wird geändert werden können, so ist doch zu hoffen, daß die mit der einmaligen Inkassierung dieser neuen Steuer sich Befassenden eine Milderung in der von vornherein in Aussicht genommenen Form herbeiführen können. O. K.

Źródło / Source / Quelle: Provinzarchiv, Hall in Tirol.

Pater Hartmann von An der Lan-Hochbrunn zmarł w 1914 roku, na progu kataklizmu I wojny światowej, mającego pogrzebać świat, który znał i w którym funkcjonował. Jego dziedzictwo przetrwało jako świadectwo niezwykłego życia. Był człowiekiem, który udowodnił, że świętość i sława, pokora i ambicja, tradycja i innowacja nie muszą się wzajemnie wykluczać. Jego życie było wcieleniem maksymy Terencjusza: „Homo sum, humani nihil a me alienum putto”, wzbogaconej o franciszkańską miłość do Boga, objawiająca się w pięknie i muzyce.

Introduction

A visit to the library of the Franciscan Monastery on St. Anne's Mountain and the encounter with a portrait of a mysterious monk sitting at an organ console became the impulse for artistic research undertaken by Małgorzata Maria Kaniowska and Sabina Olbrich-Szafraniec, artists and researchers from the University of Silesia in Katowice. This initially nameless figure turned out to be Pater Hartmann – a Franciscan, outstanding organist, and composer living at the turn of the 20th century. And so began an artistic journey through time and space.

In their scholarly pursuits, both researchers visited the archives of Franciscan monasteries in Poland – St. Anne's Mountain, Wrocław, as well as the Provinzarchiv in Hall in Tirol, Austria. Their scholarly and artistic peregrinations led to the discovery of many interesting, completely forgotten compositions by Pater Hartmann, both in the form of manuscripts and first editions. A new sound was given to the discovered works by Professor Małgorzata Maria Kaniowska, DSc, who arranged them for soprano, alto, and chamber orchestra. At the same time, Professor Sabina Olbrich-Szafraniec, DSc, undertook the editing of the solo vocal parts. Both artists also presented the performances of all the developed compositions during a series of concerts under the common title “Forgotten Masterpieces in New Sounds.”

Pater Hartmann von An der Lan-Hochbrunn was a figure who aroused immense interest and widespread recognition among his contemporaries. He was an artist of international fame, whose life from early youth was marked by numerous contacts with prominent personalities of the contemporary world of religion, politics, and art. His career was a series of professionally organised performances in prestigious concert halls worldwide, which, combined with numerous editions of his works by leading European and American publishers, brought him great renown in the music world. Some of the most important milestones in his spectacular musical career include Concerts at New York's Carnegie Hall, as well as being appointed as the Chair of the Philharmonic in Jerusalem, organist at the Basilica of the Holy Sepulchre and at the Basilica of Santa Maria in Aracoeli in Rome, and becoming a member of the “Regia Accademia di S. Cecilia.”

Pater Hartmann, or rather Paul Eugen Josef Hartmann von an der Lan-Hochbrunn, was born in 1863 in Salorno (Salurn) in South Tyrol, into a family with a long musical

tradition. At just six years old, he began formal music education at the Music School in Bolzano (Bozen). At the age of only 15, he joined the Franciscan order in Salzburg. One of the motives for this decision was the desire to study under the legendary Franciscan Peter Singer, who was renowned as an organist, composer, and music theorist. Although Singer's death interrupted this education, this period had a tremendous impact on Hartmann's further artistic path. Unlike his mentor, who remained in Salzburg his entire life, the young composer decided to conquer the music world.

A breakthrough in Hartmann's career was the period spent in Rome, where for over 10 years (1895–1906) he served as organist at the Basilica of Santa Maria in Aracoeli. In Rome, he befriended Pope Leo XIII, to whom he dedicated some of his compositions and from whose hands he received the papal golden cross of honour "Pro Ecclesia et Pontifice." Hartmann's career gained momentum after the premiere of his oratorio *San Pietro*, which took place in 1900 and was met with enthusiastic reception. Ultimately, however, intrigues and jealousy within the musical environment prompted him to leave the city.

Hartmann's concert performances covered over 40 cities in Europe (Austria, France, Germany, Switzerland, Russia – St. Petersburg, Hungary, Italy) as well as in America (New York). Among his concert peregrinations were also performances in Silesia, including in Wrocław and Gliwice. On November 4, 5 and 8, 1909, Hartmann presented his oratorio *Ostatnia Wieczerza* [The Last Supper] to the audience gathered in a Wrocław concert hall. In Gliwice, on March 16, 17 and 18, 1910, the oratorio *San Pietro* was performed. Documents preserved in the Franciscan order's archives attest to this.

Hartmann von An der Lan-Hochbrunn was an extraordinary artistic personality who felt equally at home in the role of a modest monk and a "social lion" in aristocratic and royal courts. He maintained personal contacts with, among others, Anton Bruckner, Gustav Mahler, Pietro Mascagni, Giacomo Puccini, and Giuseppe Verdi. He was a recognised authority in the field of vocal polyphony of the 16th/17th centuries.

The central core of Hartmann's artistic output consists of oratorios – he recorded six of them in his diary. These are monumental works, intended for massive performing forces: symphony orchestra, choirs, and soloists, which brought him immense popularity at the beginning of the 20th century. His "everyday," sacred chamber output, however, includes more modest works, most often written for organ or vocal voices with organ accompaniment. They are characterised by simplicity of form, harmonic clarity, and catchy melodies, in which one can sometimes hear both Tyrolean folk songs and operatic arias. Compositions from this stream became the basis for the present developments. It is precisely these characteristic aspects of the selected works that are now presented in a new arrangement for soprano, alto, and string orchestra.

Pater Hartmann lived at the border of two eras and two worlds: the *sacrum* and *profanum*. His life was tangible proof that opposites can coexist in one person, creating a harmonious, though complex, whole. He was a Franciscan deeply rooted in the rule of poverty and humility, and at the same time an international star, moving among kings, emperors, popes, and the artistic avant-garde of his time. In his person, a synthesis of spirit and matter, sacred and profane, the monastic cell and aristocratic salons, and the secular concert hall took place. His career was a sequence of surprising contrasts. As the organist of the Basilica of the Holy Sepulchre in Jerusalem, he reached the deepest roots of Christianity. As a conductor at New York's Carnegie Hall, he became an icon of modernity.

Hartmann's compositional work, particularly oratorios such as *San Pietro* or *San Francesco*, was an attempt to abolish the opposition between tradition and modernity. He used monumental performing forces (hundreds of musicians, double choirs) to convey straightforward, religious content. As a Catholic clergyman, he transcribed and analysed the Muslim adhan, seeking kinship with Gregorian chant. This was a deeply ecumenical act, ahead of its time.

His extraordinary popularity and talent for self-promotion (family coat of arms on manuscripts, the title "Dr" after receiving an honorary doctorate from the Faculty of Theology at the University of Würzburg) might seem contradictory to Franciscan humility. And yet, Hartmann treated his talent and fame as an obligation – a mission to bring beauty and faith to a broad audience. He was an artist who understood that art, to reach people, must sometimes don the garment of spectacle.

Pater Hartmann von An der Lan-Hochbrunn died in 1914, on the eve of the cataclysm of World War I, which was to bury the world he knew and in which he functioned. His legacy survived as a testimony to an extraordinary life. He was a man who proved that holiness and fame, humility and ambition, tradition and innovation do not have to be mutually exclusive. His life was the embodiment of Terence's maxim: "Homo sum, humani nihil a me alienum puto" ("I am human, and nothing human is alien to me"), enriched by the Franciscan love for God revealed in beauty and music.

Einleitung

Die Visite in der Bibliothek des Franziskanerklosters auf dem St. Annaberg (Góra Świętej Anny) und das dort entdeckte Porträt eines geheimnisvollen Ordensmannes hinter einem Orgelkontuar wurden zum Initialimpuls für ein künstlerisch-wissenschaftliches Forschungsprojekt, das von Małgorzata Maria Kaniowska und Sabina Olbrich-Szafraniec, Künstlerinnen und Forscherinnen der Schlesischen Universität in Katowice, unternommen wurde. Bei dieser anfangs namenlosen Person handelte es sich um Pater Hartmann, einen Franziskaner, herausragenden Organisten und Komponisten, der an der Wende vom 19. zum 20. Jahrhundert lebte. Damit begann eine spannende Reise durch Zeit und Raum.

Im Rahmen ihrer wissenschaftlichen Recherchen besuchten die beiden Wissenschaftlerinnen die Archive von Franziskanerklöstern in Polen (St. Annaberg, Wrocław/Breslau) sowie in Österreich (Provinzarchiv in Hall in Tirol). Die wissenschaftlich-künstlerischen Peregrinationen führten zur Entdeckung zahlreicher interessanter, völlig vergessener Kompositionen Pater Hartmanns, die sowohl in Form von Manuskripten als auch als Erstdrucke vorlagen. Dr. habil. Małgorzata Maria Kaniowska, Prof. UŚ, verlieh den wiedergefundenen Werken eine neue Klanggestalt, indem sie diese für Sopran, Alt und Kammerorchester arrangierte, während Dr. habil. Sabina Olbrich-Szafraniec, Prof. UŚ, die Redaktion der solistischen Gesangspartien übernahm. Die Künstlerinnen realisierten zudem die Uraufführungen aller bearbeiteten Kompositionen im Rahmen einer Konzertreihe unter dem gemeinsamen Titel „Vergessene Meisterwerke in neuer Klanggestalt“.

Pater Hartmann von An der Lan-Hochbrunn war eine Persönlichkeit, die unter ihren Zeitgenossen enormes Interesse und allgemeine Anerkennung hervorrief. Er war ein Künstler von internationalem Ruf, dessen Leben von früher Jugend an durch zahlreiche Kontakte zu herausragenden Persönlichkeiten der damaligen Welt aus Religion, Politik und Kunst geprägt war. Seine Karriere war eine Kette professionell organisierter Auftritte in prestigeträchtigen Konzertsälen auf der ganzen Welt, was ihm, in Verbindung mit den zahlreichen Notenausgaben bei führenden europäischen und amerikanischen Verlagen, einen immensen Bekanntheitsgrad in der Musikwelt verschaffte. Konzerte in der New Yorker Carnegie Hall, die Funktionen des Direktors der Philharmonie in Jerusalem und des Organisten in der Grabeskirche sowie in der Basilika Santa Maria in Aracoeli in

Rom, die Mitgliedschaft in der „Regia Accademia di S. Cecilia“ – all dies sind zweifellos Meilensteine seiner spektakulären musikalischen Laufbahn.

Pater Hartmann (eigentlich Paul Eugen Josef Hartmann von An der Lan-Hochbrunn) wurde 1863 in Salorno (Salurn) in Südtirol in einer Familie mit langer musikalischer Tradition geboren. Bereits als Sechsjähriger begann er eine formale Musikausbildung an der Musikschule in Bozen. Im Alter von nur 15 Jahren trat er in den Franziskanerorden in Salzburg ein. Eines der Motive für diese Entscheidung war der Wunsch, bei dem legendären Franziskaner Peter Singer zu lernen, der als Organist, Komponist und Musiktheoretiker Berühmtheit erlangt hatte. Obwohl Singers Tod diese Ausbildung jäh beendete, prägte diese Zeit Hartmanns künstlerischen Werdegang maßgeblich. Im Gegensatz zu seinem Mentor, der zeitlebens in Salzburg verblieb, beschloss der junge Komponist, die musikalische Welt zu erobern.

Ein Wendepunkt in Hartmanns Karriere war die Zeit in Rom, wo er über 10 Jahre (1895–1906) als Organist in der Basilika Santa Maria in Aracoeli wirkte. In Rom schloss er Freundschaft mit Papst Leo XIII., dem er einen Teil seiner Kompositionen widmete und aus dessen Hand er das goldene Ehrenkreuz „Pro Ecclesia et Pontifice“ erhielt. Hartmanns Karriere nahm nach der Uraufführung seines Oratoriums *San Pietro* im Jahr 1900, die auf enthusiastische Aufnahme stieß, weiter Fahrt auf. Intrigen und Neid im musikalischen Umfeld bewogen ihn jedoch schließlich, die Stadt zu verlassen.

Die Reichweite von Hartmanns Konzertpräsentationen umfasste über 40 Städte in Europa (Österreich, Frankreich, Deutschland, Schweiz, Russland – St. Petersburg, Ungarn, Italien) sowie in Amerika (New York). Im Rahmen seiner Konzertreisen gab er auch Auftritte in Schlesien, unter anderem in Breslau (Wrocław) und Gleiwitz (Gliwice). Am 4., 5. und 8. November 1909 präsentierte Hartmann sein Oratorium *Ostatnia Wieczerza* [Das Letzte Abendmahl] dem Publikum im Breslauer Konzertsaal. In Gleiwitz wurde am 16., 17. und 18. März 1910 das Oratorium *San Pietro* aufgeführt. Dies belegen die in den Archiven des Franziskanerordens erhaltenen Dokumente.

Hartmann von An der Lan-Hochbrunn war eine außergewöhnliche Künstlerpersönlichkeit, die sich sowohl in der Rolle des bescheidenen Ordensmannes als auch in der des „Salonlöwen“ an aristokratischen und königlichen Höfen gleichermaßen wohlfühlte. Er pflegte persönliche Kontakte unter anderem zu Anton Bruckner, Gustav Mahler, Pietro Mascagni, Giacomo Puccini und Giuseppe Verdi. Er galt als anerkannte Autorität auf dem Gebiet der vokalpolyphonen Musik des 16. und 17. Jahrhunderts.

Den Hauptkorpus von Hartmanns künstlerischem Schaffen bilden seine Oratorien – sechs davon vermerkte er in seinem Tagebuch. Es sind monumentale Werke für große Besetzungen: Sinfonieorchester, Chöre und Solisten; zu Beginn des 20. Jahrhunderts verschafften sie ihm enorme Popularität. Im Gegensatz dazu umfasst sein „tägliches“, kammermusikalisches sakrales Schaffen bescheidenere Werke, die zumeist für Orgel oder Gesangsstimmen mit Orgelbegleitung geschrieben wurden. Sie zeichnen sich aus durch: Formvereinfachung (*einfache Form*), harmonische Klarheit (*Transparenz*) und eingängige Melodien, in denen mitunter Tiroler Volkslieder anklingen, ein andermal opernhafte Arien. Kompositionen aus diesem Bereich wurden zur Grundlage der vorliegenden Bearbeitungen. Eben diese charakteristischen Aspekte ausgewählter Werke werden nun in einer Neufassung für Sopran, Alt und Streichorchester präsentiert.

Pater Hartmann lebte an der Grenze zweier Epochen und zweier Welten: Sacrum und Profanum. Sein Leben war ein greifbarer Beweis dafür, dass Gegensätze in einer Person koexistieren und ein harmonisches, wenn auch komplexes Ganzes bilden können. Er war ein Franziskaner, der tief in den Regeln von Armut und Demut verwurzelt war, und gleichzeitig ein internationaler Star, der sich unter Königen, Kaisern, Päpsten und der künstlerischen Avantgarde seiner Zeit bewegte. In seiner Person vollzog sich die Synthese von Geist und Materie, Sacrum und Profanum, der Klosterzelle und den Salons des Adels sowie den weltlichen Konzertsälen. Seine Karriere war eine Abfolge überraschender Kontraste. Als Organist der Grabeskirche in Jerusalem reichte er zu den tiefsten Wurzeln des Christentums hinab, während er als Dirigent in der New Yorker Carnegie Hall zu einer Ikone der Moderne avancierte.

Hartmanns kompositorisches Schaffen, insbesondere seine Oratorien wie *San Pietro* oder *San Francesco*, war der Versuch, die Opposition zwischen Tradition und Moderne aufzuheben. Er nutzte monumentale Besetzungen (Hunderte von Musikern, Doppelchöre), um schlichte, religiöse Inhalte zu vermitteln. Als katholischer Geistlicher transkribierte und analysierte er den muslimischen Adhān (Gebetsruf), wobei er nach dessen Verwandtschaft mit dem Gregorianischen Choral suchte. Dies war ein zutiefst ökumenischer Akt, der seiner Epoche voraus war.

Seine außergewöhnliche Popularität und sein Talent zur Selbstvermarktung (Familienwappen auf Manuskripten, Dokortitel nach Erhalt der *Doctor-honoris-causa*-Würde an der Theologischen Fakultät der Universität Würzburg) könnten im Widerspruch zur franziskanischen Demut erscheinen. Doch Hartmann betrachtete sein Talent und seinen Ruhm als Verpflichtung – als Mission, Schönheit und Glauben einem breiten Publikum zu vermitteln. Er war ein Künstler, der verstand, dass die Kunst, um die Menschen zu erreichen, mitunter das Gewand des Spektakels anlegen muss.

Pater Hartmann von An der Lan-Hochbrunn starb 1914, an der Schwelle zur Katastrophe des Ersten Weltkriegs, der die ihm bekannte Welt, in der er lebte, begraben sollte. Sein Vermächtnis überlebte als Zeugnis eines außergewöhnlichen Lebens. Er war ein Mensch, der bewies, dass Heiligkeit und Ruhm, Demut und Ehrgeiz, Tradition und Innovation sich nicht gegenseitig ausschließen müssen. Sein Leben war die Verkörperung der Maxime des Terenz: „Homo sum, humani nihil a me alienum puto“ („Ich bin ein Mensch, nichts Menschliches ist mir fremd“), bereichert durch die franziskanische Liebe zu Gott, die sich in Schönheit und Musik manifestierte.

Missa

for Soprano, Alto and String Orchestra

KYRIE

Pater Hartmann von An der Lan-Hochbrunn

Arranged by Małgorzata Maria Kaniowska

Andantino ♩ = 69

Soprano

Alto

Violin I

Violin II

Viola

Violoncello

Contrabass

S.

A.

Vln. I

Vln. II

Vla.

Vc.

Cb.

mf

mp

p

tutti

Ky - ri - e e - lei - son,

Ky - ri - e e - lei - son,

Ky - ri - e e - lei - son, Ky - ri - e e - lei - son e -

Ky - ri - e e - lei - son, Ky - ri - e e - lei - son e -

p

p

p

p

17

S. *poco rit.* *a tempo* *solo* *p*
lei - - - son. Chri-ste e - lei son, Chri-ste e - lei son,

A. *poco rit.* *solo* *p*
lei - - - son. Chri-ste e - lei son, Chri-ste e - lei son,

Vln. I *poco rit.* *pp*

Vln. II *poco rit.* *pp*

Vla. *poco rit.* *pp*

Vc. *poco rit.* *pp*

Cb. *poco rit.* *pp*

25

S. *tutti* *f*
Chri-ste e - lei - son, Ky - ri - e - - e - lei - son,

A. *tutti* *f*
Chri-ste e - lei - son, Ky - ri - e - - e - lei - son,

Vln. I *f*

Vln. II *f*

Vla. *f*

Vc. *f*

Cb. *f*

33

S. *mf* *p*
Ky - ri - e e - lei - son, Ky - ri - e e - lei - son e -

A. *mf* *p*
Ky - ri - e e - lei - son, Ky - ri - e e - lei - son e -

Vln. I

Vln. II

Vla.

Vc.

Cb.

41

S. *fp* *rit.*
lei - - - son. Ky - ri - e e - lei - son.

A. *fp* *rit.*
lei - - - son. Ky - ri - e e - lei - son.

Vln. I

Vln. II

Vla.

Vc.

Cb.

GLORIA

Allegro ♩ = 112

Soprano
Et in ter-ra pax ho-mi-ni-bus bo-nae vo-lun - ta - tis. Lau - da - mus

Alto
Et in ter-ra pax ho-mi-ni-bus bo-nae vo-lun - ta - tis. Lau - da - mus

Violin I
f *p* *f*

Violin II
f *p* *f*

Viola
f *p* *f*

Violoncello
f *p* *f*

Contrabass
f

9

S.
te, Be - ne - di - ci-mus te. A - do - ra - mus te. Glo - ri - fi - ca -

A.
te, Be - ne - di - ci-mus te. A - do - ra - mus te. Glo - ri - fi - ca -

Vln. I
p *f*

Vln. II
p *f*

Vla.
p *f*

Vc.
p *f*

Cb.

16

mf

S. - mus te. Gra - ti - as a - gi-mus ti - bi prop-ter mag-nam glo-ri-am tu - am.

A. - mus te. Gra - ti - as a - gi-mus ti - bi prop-ter mag-nam glo-ri-am tu - am.

Vln. I *mf*

Vln. II *mf*

Vla. *mf*

Vc. *mf*

Cb.

24

S. Do - mi-ne De-us, Rex cae - le-stis, De-us Pa - ter om - ni - po - tens. Do - mi-ne Fi - li

A. Do - mi-ne De-us, Rex cae - le-stis, De-us Pa - ter om - ni - po - tens. Do - mi - ne Fi - li

Vln. I

Vln. II

Vla.

Vc.

Cb.

32

S. *p* u - ni - ge - ni - te, Je - su Chri - ste. *p* Do - mi - ne De - us,

A. *p* u - ni - ge - ni - te, Je - su Chri - ste. *p* Do - mi - ne De - us, Ag - nus De - i,

Vln. I *pp*

Vln. II *pp*

Vla. *pp*

Vc. *pp*

Cb. *pp*

Molto Adagio

40 *fp* *pp* *p* *piu f*

S. Fi - li - us Pa - tris. Qui tol - lis pec - ca - ta mun - di, mi - se -

A. *fp* *pp* *p* *piu f*

Fi - li - us Pa - tris. Qui tol - lis pec - ca - ta mun - di, mi - se -

Vln. I *pp* *f*

Vln. II *pp* *f*

Vla. *pp*

Vc. *pp* *f*

Cb. *pp* *pp*

46

S. *p* re - re no - bis. Qui tol - lis pec - ca - ta mun - di, sus - ci - pe sus - ci - pe de - pre - ca - ti - o - nem

A. *p* re - re no - bis. Qui tol - lis pec - ca - ta mun - di, sus - ci - pe sus - ci - pe de - pre - ca - ti - o - nem

Vln. I *p*

Vln. II *p*

Vla. solo *p*

Vc. *p*

Cb.

53

S. *p* rit. nos - tram. Qui se - des ad dex - te - ram Pa - tris, mi - se - re - re no - bis.

A. *p* rit. nos - tram. Qui se - des ad dex - te - ram Pa - tris, mi - se - re - re no - bis.

Vln. I *mp* *p* tutti *p* rit.

Vln. II *mp* *p* tutti *p* rit.

Vla. *mp* *p* tutti *p* rit.

Vc. *mp* *p* tutti *p* rit.

Cb. *mp* *p* tutti *p* rit.

Allegro

59

S. *tutti mp* *f*
Quo - ni-am tu sol - us, tu sol - us__ sanc - tus. Tu sol - us

A. *tutti mp* *f*
Quo - ni-am tu sol - us, tu sol - us__ sanc - tus. Tu sol - us

Vln. I *f* *p* *f*

Vln. II *f* *p* *f*

Vla. *f* *p* *f*

Vc. *f* *p* *f*

Cb. *f*

67

S. *p* *f*
Do - mi-nus. Tu sol - us Al - tis - si-mus, Je - su__ Chri - ste. Cum Sanc - to Spi - - ri -

A. *p* *f*
Do - mi-nus. Tu sol - us Al - tis - si-mus, Je - su__ Chri - ste. Cum Sanc - to Spi - - ri -

Vln. I *p* *f*

Vln. II *p* *f*

Vla. *p* *f*

Vc. *p* *f*

Cb.

75

S. tu in glo - ri - a De - i, De - i Pa - tris. A - men, A -

A. tu in glo - ri - a De - i, De - i Pa - tris. A - men, A -

Vln. I *mf*

Vln. II *mf*

Vla. *mf*

Vc. *mf*

Cb.

83

S. - - - - men, A - men, A - men, A - men. *p*, rit.

A. - - - - men, A - men, A - men, A - men. *p*, rit.

Vln. I *f* *p*

Vln. II *f* *p* rit.

Vla. *f* *p* rit.

Vc. *f* *p* rit.

Cb. *f* rit.

CREDO

Andante

tutti mf

Soprano
Pa-trem om-ni-po-ten-tem, fac-to-rem coe-li et ter-rae, vi-si-

Alto
Pa-trem om-ni-po-ten-tem, fac-to-rem coe-li et ter-rae, vi-si-

Violin I
f *p*

Violin II
f *p*

Viola
f *p*

Violoncello
f *p*

Contrabass
f

8

S.
bi-li-um om-ni-um et in-vi-si-bi-li-um. Et in un-um Do-mi-num

A.
bi-li-um om-ni-um et in-vi-si-bi-li-um. Et in un-um Do-mi-num

Vln. I
pp *mf*

Vln. II
pp *mf*

Vla.
pp *mf*

Vc.
pp *mf*

Cb.
pp *mf*

14

S. *p* solo
Je - sum Chri - stum, Fi - li - um De - i u - ni - ge - ni - tum, Et ex Pa - tre

A. *p* solo
Je - sum Chri - stum, Fi - li - um De - i u - ni - ge - ni - tum, Et ex Pa - tre

Vln. I *pp* *mf*

Vln. II *pp* *mf*

Vla. *pp* *mf*

Vc. *pp* *mf*

Cb. *pp* *mf*

21

S. *p* solo
na - tum an - te om - ni - a sae - cu - la. De - um de - De - o,

A. *p* solo
na - tum an - te om - ni - a sae - cu - la. lu - men de - lu - mi - ne,

Vln. I *f* *p*

Vln. II *f* *p*

Vla. *f* *p*

Vc. *f* *p*

Cb. *f*

28 *tutti* *f*

S. De - um ve - rum de De - o ve - ro. *solo* *p* Ge - ni - tum, non fac - tum,

A. *solo* *p* con-sub-stan - ti - a - lem Pa - tri

Vln. I *f*

Vln. II *f*

Vla. *f*

Vc. *f*

Cb. *f*

36 *tutti* *f*

S. per quem om - ni - a, om - ni - a fac - ta sunt. *mf* Qui prop-ter nos ho - mi - nes, et

A. *tutti* *f* per quem om - ni - a, om - ni - a fac - ta sunt. *mf* Qui prop-ter nos ho - mi - nes, et

Vln. I *f*

Vln. II *f*

Vla. *f*

Vc. *f*

Cb. *f*

42

S. *rit.*
prop-ter nos-tram sa - lu - tem des - cen - dit, des - cen - dit, des - cen - dit de coe - lis.

A. *rit.*
prop-ter nos-tram sa - lu - tem des - cen - dit, des - cen - dit, des - cen - dit de coe - lis.

Vln. I *pp* *mf* *rit.*

Vln. II *pp* *mf* *rit.*

Vla. *pp* *mf* *rit.*

Vc. *pp* *mf* *rit.*

Cb. *pp* *mf* *rit.*

Molto Adagio

48

S. *solo p*
Et in - car - na - tus est de Spi - ri - tu san - cto ex Ma - ri - a, Ma - ri - a

A. *solo p*
Et in - car - na - tus est de Spi - ri - tu san - cto ex Ma - ri - a, Ma - ri - a

Vln. I *solo p*

Vln. II *solo p*

Vla. *solo*

Vc. *solo p*

Cb.

54 *a tempo*
 S. *p*
 Vir - gi-ne: Et ho - mo, et ho - mo, et ho - mo fac-tus est. Cru - ci - fi - xus
 A. *p*
 Vir - gi - ne: Et ho - mo, et ho - mo, et ho - mo fac-tus est. Cru - ci - fi - xus
 Vln. I *mp* *tutti*
 Vln. II *mp* *tutti*
 Vla. *mp* *tutti*
 Vc. *mp*
 Cb. *mp*

61 *tutti f* *solo pp*
 S. *f* *pp*
 e - ti-am pro no - bis sub Pon - ti-o Pi - la - to pas - sus, et se - pul - tus est.
 A. *f* *pp*
 e - ti-am pro no - bis sub Pon - ti-o Pi - la - to pas - sus, et se - pul - tus est.
 Vln. I *f*
 Vln. II *f* *pp*
 Vla. *f* *pp*
 Vc. *f* *pp*
 Cb. *f* *pp*

Allegro

69 *tutti* *f* *rall.*

S. Et re-sur - re - xit ter - ti - a di - e se - cun - dum Scrip - tu -

A. Et re-sur - re - xit ter - ti - a di - e se - cun - dum Scrip - tu -

Vln. I *f* *rall.*

Vln. II *f* *rall.*

Vla. *f* *rall.*

Vc. *f* *rall.*

Cb. *rall.*

76 *a tempo* *rall.*

S. ras. Et a - scen - dit in coe - lum: se - det ad dex - ter-am Pa - - -

A. ras. Et a - scen - dit in coe - lum: se - det ad dex - ter-am Pa - - -

Vln. I *rall.*

Vln. II *rall.*

Vla. *rall.*

Vc. *rall.*

Cb. *rall.*

a tempo

83

S. *mf* tris. Et i - ter - um ven - tur - us est cum glo - ri - a ju - di - ca - re *f* vi - vos et

A. *mf* tris. Et i - ter - um ven - tur - us est cum glo - ri - a ju - di - ca - re *f* vi - vos et

Vln. I *mf* *f*

Vln. II *mf* *f*

Vla. *mf* *f*

Vc. *mf* *f*

Cb. *mf* *f*

90

S. poco rit. mor - tu - os: cu - jus reg - ni non e - rit fi - nis.

A. poco rit. mor - tu - os: cu - jus reg - ni non e - rit fi - - nis.

Vln. I poco rit.

Vln. II poco rit.

Vla. poco rit.

Vc. poco rit.

Cb. poco rit.

Andante

97 *mf*

S. Et in Spi-ri-tum san-ctum, Do-mi-num et vi-vi-fi-can-tem, qui ex Pa-tre, Fi-li-

A. Et in Spi-ri-tum san-ctum, Do-mi-num et vi-vi-fi-can-tem, qui ex Pa-tre, Fi-li-

Vln. I *mf*

Vln. II *mf*

Vla. *mf*

Vc. *mf*

Cb. *mf*

104

S. o-que pro-ce-dit. Qui cum Pa-tre, et Fi-li-o si-mul a-do-ra-tur, et con-glo-ri-fi-

A. o-que pro-ce-dit. Qui cum Pa-tre, et Fi-li-o si-mul a-do-ra-tur, et con-glo-ri-fi-

Vln. I *pp*

Vln. II *pp*

Vla. *pp*

Vc. *pp*

Cb. *pp*

111

S. *solo* *p* *tutti* *f*
 ca - tur, qui lo - cu - tus est per Pro-phe - tas. Et u - nam, sanc - tam, Ca - tho - li - cam et A - po - sto - li - cam Ec -

A. *solo* *p* *tutti* *f*
 ca - tur, qui lo - cu - tus est per Pro-phe - tas. Et u - nam, sanc - tam, Ca - tho - li - cam et A - po - sto - li - cam Ec -

Vln. I *f*

Vln. II *f*

Vla. *f*

Vc. *f*

Cb. *f*

117

S. *solo* *p* *tutti* *f*
 cle - si - am. Con - fi - te - or un - um bap - tis - ma Et ex - spec - to re - sur - rec - ti - o - nem

A. *solo* *p* *tutti* *f*
 cle - si - am. in re - mis - si - o - nem pec - ca - to - rum. Et ex - spec - to re - sur - rec - ti - o - nem

Vln. I *p* *f*

Vln. II *p* *f*

Vla. *p* *f*

Vc. *p* *f*

Cb. *f*

124

mf

S. mor - tu - o - rum. Et vi - tam ven - tu - ri, ven - tu - ri sae - cu - li, et vi - tam ven -

A. mor - tu - o - rum. Et vi - tam ven - tu - ri, ven - tu - ri sae - cu - li, et vi - tam ven -

Vln. I *mf* *pp*

Vln. II *mf* *pp*

Vla. *mf* *pp*

Vc. *mf* *pp*

Cb. *mf* *pp*

131

p , rit.

S. tu - ri, ven - tu - ri sae - cu - li. A - men. A - men. A - men.

A. tu - ri, ven - tu - ri sae - cu - li. A - men. A - men. A - men.

Vln. I *f* *p* rit.

Vln. II *f* *p* rit.

Vla. *f* *p* rit.

Vc. *f* *p* rit.

Cb. *f* *p* rit.

SANCTUS

Adagio

Soprano *solo mp* San - ctus San - - - ctus,

Alto *solo p* San - ctus San - - - ctus,

Violin I *p mp*

Violin II *p mp*

Viola *p mp*

Violoncello *p mp*

Contrabbass

Allegro

9 *tutti f* San - ctus Do-mi-nus De-us Sa - ba - oth. Ple - ni sunt coe - li et ter - ra glo - ri - a

tutti f San - ctus Do-mi-nus De-us Sa - ba - oth. Ple - ni sunt coe - li et ter - ra glo - ri - a

Vln. I *f*

Vln. II *f*

Vla. *f*

Vc. *f*

Cb. *f*

16

S. *solo mf*
tu - a: O - san - na, O - san - na, O - san - na in ex - cel - sis, O - san - na, O -

A. *solo mf*
tu - a: O - san - na, O - san - na, O - san - na in ex - cel - sis, O - san - na,

Vln. I *p*

Vln. II *p*

Vla. *p*

Vc. *p*

Cb. *p*

22

S. *tutti f* *pp*
san - na, O - san - na in ex - cel - sis, in ex - cel - sis.

A. *tutti f* *pp*
O - san - na, O - san - na in ex - cel - sis, in ex - cel - sis.

Vln. I *f* *pp*

Vln. II *f* *pp*

Vla. *f* *pp*

Vc. *f* *pp*

Cb. *f* *pp*

BENEDICTUS

Andantino

solo p
Soprano Be - ne-di - ctus qui ve - nit, be - ne-di - ctus qui

solo p
Alto Be - ne-di - ctus qui ve - nit,

p
Violin I

p
Violin II

p
Viola

p
Violoncello

ppp
Contrabass

7
S. ve - nit, be - ne-di - ctus qui ve - nit, in no - mi-ne Do - mi - ni, be-ne-di - ctus qui ve - nit,

A. be - ne-di - ctus qui ve - nit, qui ve - nit, in no - mi-ne Do - mi - ni be - ne-di - ctus qui

V sf pp pp
Vln. I

V sf pp pp
Vln. II

V sf pp pp
Vla.

V sf pp pp
Vc.

V sf pp pp
Cb.

13

S. *espress.* *poco rall.* *a tempo*
 be - ne-di - ctus qui ve - nit, be - ne-di - ctus qui ve - nit, in no-mi-ne Do - mi - ni,

A. *espress.* *poco rall.*
 ve - nit, be - ne-di - ctus qui ve - nit, qui ve - nit, in no-mi-ne Do - mi - ni,

Vln. I *poco rall.*

Vln. II *poco rall.* *p*

Vla. *poco rall.*

Vc. *poco rall.*

Cb. *poco rall.*

19

S. *mp*
 Be - ne-di - ctus qui ve - nit, be - ne-di - ctus qui ve - nit, be - ne-di - ctus qui ve - nit in

A. *p*
 Be - ne-di - ctus qui ve - nit, be - ne-di - ctus qui ve - nit, qui ve - nit, in

Vln. I *pp*

Vln. II *p* *pp*

Vla. *p* *pp*

Vc. *p* *pp*

Cb. *p* *pp*

Allegro

25 *mf*

S. no - mi ne Do - mi - ni. O - san - na, O - san - na, O - san - na in ex - cel - sis. O -

A. no - mi - ne Do - mi - ni. O - san - na, O - san - na, O - san - na in ex - cel - sis,

Vln. I *sf pp p*

Vln. II *sf pp p*

Vla. *sf pp p*

Vc. *sf pp p*

Cb. *sf pp p*

32 *f pp*

S. san - na, O - san - na, O - san - na in ex - cel - sis, in ex - cel - sis.

A. O - san - na, O - san - na, O - san - na in ex - cel - sis, in ex - cel - sis.

Vln. I *f fff*

Vln. II *f fff*

Vla. *f fff*

Vc. *f fff*

Cb. *f fff*

AGNUS DEI

Andantino ♩ = 69 poco rit. **a tempo**

Soprano p
 Ag - nus De - i, qui tol - lis, qui

Alto p
 Ag - nus De - i, qui tol - lis, qui

Violin I poco rit. mp

Violin II poco rit. mp

Viola poco rit. mp

Violoncello poco rit. mp

Contrabass poco rit. mp

9 mf mf

S. tol - lis pec - ca - ta mun - di, mi - se - re - re, mi - se - re - re

A. tol - lis pec - ca - ta mun - di, mi - se - re - re, mi - se - re - re

Vln. I p p

Vln. II p p

Vla. p p

Vc. p p

Cb.

17 *p* poco rit. **a tempo** *p* solo

S. no - bis. Ag-nus De - i, qui tol - lis, pec - ca - ta mun - di,

A. no - bis. Ag-nus De - i, qui tol - lis, pec - ca - ta mun - di,

Vln. I poco rit. solo *pp*

Vln. II poco rit. solo *pp*

Vla. poco rit. solo *pp*

Vc. poco rit. solo *pp*

Cb. poco rit. *pp*

25 *p* tutti *p*

S. mi-se-re - re__ no - bis. Ag - nus De - i, qui tol - lis qui

A. mi-se-re - re__ no - bis. Ag - nus De - i, qui tol - lis qui

Vln. I tutti *f*

Vln. II tutti *f*

Vla. tutti *f*

Vc. tutti *f*

Cb. tutti *f*

33 *mf*

S. tol - lis pec - ca - ta mun - di. Do - na no - bis pa - cem,

A. tol - lis pec - ca - ta mun - di. Do - na no - bis pa - cem,

Vln. I

Vln. II

Vla.

Vc.

Cb.

41 *p* *ff* rit.

S. pa - - - cem, do-na no - bis pa - cem.

A. pa - - - cem, do-na no - bis pa - cem.

Vln. I *ff* rit.

Vln. II *ff* rit.

Vla. *ff* rit.

Vc. *ff* rit.

Cb. *ff* rit.

Bibliografia / Bibliography / Literaturverzeichnis

Hartmann P.: *Tagebuch*. [Rękopis / Manuscript / Manuskript]. Archiv der Tiroler Franziskanerprovinz, Hall in Tirol.

Herrmann-Schneider H.: *P. Hartmann von An der Lan-Hochbrunn OFM (1863–1914): A Tyrolean Franciscan as a Musical Cosmopolitan and Phenomenon in Music History*. „Fontes Artis Musicae” 2015, vol. 62, no. 3.

Nota biograficzna / Biographical Note / Biografische Notiz

Malgorzata Maria Kaniowska – dyrygentka, kompozytorka, animatorka kultury, pedagog. Założycielka i dyrektor artystyczny Orkiestry Kameralnej „Camerata Impuls”, z którą zrealizowała szereg projektów koncertowych i fonograficznych, w kraju i za granicą. Jako dyrygentka uczestniczyła w wielu międzynarodowych i ogólnopolskich festiwalach, między innymi: Laboratorium Muzyki Współczesnej (Warszawa), Międzynarodowym Festiwalu Muzyki Współczesnej „Warszawska Jesień”, Międzynarodowym Festiwalu Muzyki Wiedeńskiej (Wrocław), Międzynarodowym Festiwalu Muzyki Kameralnej i Organowej (Leżajsk). Płyta *Ryterband – The Journey*, w nagraniu której wzięła udział jako dyrygentka, otrzymała w roku 2023 wyróżnienie Sélection ClicMag! francuskiego magazynu „ClicMag” oraz „Global Music Award” – „Gold Medal – Best of Show”.

Autorka szeregu publikacji z obszaru dydaktyki i interpretacji dyrygenckiej oraz tekstów towarzyszących nagraniom płytowym (*Ryterband – The Journey*, *Wojciech Łukaszewski*, *Paweł Łukaszewski – Polska liryka chóralna*). Uczestniczka wielu międzynarodowych konferencji naukowych, między innymi na Łotwie, Litwie, w Ukrainie, Portugalii i Izraelu. Prowadziła wykłady z zakresu interpretacji polskiej muzyki współczesnej między innymi na Evora University (Portugalia) oraz w College of Music Mahidol University w Bagkoku (Tajlandia). Organizatorka i pomysłodawczyni wielu imprez edukacyjnych dla dzieci i młodzieży. Współautorka książeczki pracy twórczej dziecka pt. *Fortepian, czyli gra faktury* – kompozycje jej autorstwa wypełniły płytę dołączoną do tej publikacji.

Jest również twórczynią kompozycji *Hejnał Miasta Bytomia*, napisanej z okazji jubileuszu 750-lecia lokacji, która po zaakceptowaniu przez komisję heraldyczną Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji oraz radnych Rady Miejskiej stała się oficjalnym hejnałem miasta od 2004 roku.

Jej utwory wykonywane były między innymi podczas festiwalu „Śląskie Dni Muzyki Współczesnej” w Katowicach oraz w Stanach Zjednoczonych (Vanderbilt University Blair School of Music). Kompozycja *Mazurka Pastiche no. 1* została zarejestrowana na płycie CD *21st Mazurkas – Anna Kijanowska* (DUX 2025).

Zainteresowania Małgorzaty Marii Kaniowskiej obejmują również twórcze interakcje dźwięku z obrazem. Jest autorką dźwięku między innymi do animacji 3D autorstwa prof. Małgorzaty Łuszczak *Wiosna* i *Lato* z cyklu *Pory życia* (prezentacja w trakcie 13th Asia Forum on Graphic Science [AFGS 2021], organizowanego przez Politechnikę w Hongkongu, Chiny).

* * *

Małgorzata Maria Kaniowska – conductor, composer, cultural animator, and educator. Founder and artistic director of the “Camerata Impuls” Chamber Orchestra, with which she has completed numerous concert and phonographic projects, both in Poland and abroad. As a conductor, she has participated in many international and national festivals, including: the Laboratory of Contemporary Music (Warsaw), the “Warsaw Autumn” International Festival of Contemporary Music, the International Festival of Viennese Music (Wrocław), and the International Festival of Chamber and Organ Music (Leżajsk). The album *Ryterband – The Journey*, in which she participated as a conductor, received the Sélection ClicMag! distinction from the French magazine “ClicMag” and the “Global Music Award” – “Gold Medal – Best of Show” in 2023.

She is the author of several publications in the field of conducting pedagogy and interpretation, as well as liner notes for album recordings (*Ryterband – The Journey*, *Wojciech Łukaszewski*, *Paweł Łukaszewski – Polish Choral Lyric*). She has participated in many international scientific conferences, including in Latvia, Lithuania, Ukraine, Portugal, and Israel. She has given lectures on the interpretation of contemporary Polish music at the Evora University (Portugal) and the College of Music, Mahidol University in Bangkok (Thailand), among others. She is the organizer and originator of many educational events for children and youth. *Fortepian, czyli gra faktury* [The Piano, or the Game of Texture] – her own compositions filled the album accompanying this publication.

She is also the composer of the *Hejnał Miasta Bytomia* [Bytom City Trumpet Call], written on the occasion of the 750th anniversary of the city’s foundation. After being accepted by the heraldry commission of the Ministry of Interior and Administration and the City Council, it officially became the city’s bugle call in 2004.

Her works have been performed, among other places, during the “Silesian Days of Contemporary Music” festival in Katowice and in the United States (Vanderbilt University Blair School of Music). Her composition *Mazurka Pastiche no. 1* was recorded on the CD *21st Mazurkas – Anna Kijanowska* (DUX 2025).

Małgorzata Maria Kaniowska’s interests also include creative interactions of sound with image. She is the author of the sound design for works including the 3D animation by Prof. Małgorzata Łuszczak, *Wiosna* [Spring] and *Lato* [Summer] from the cycle *Pory życia* [Stages of Life] (presented at the 13th Asia Forum on Graphic Science [AFGS 2021], organized by the Hong Kong Polytechnic University, China).

Małgorzata Maria Kaniowska – Dirigentin, Komponistin, Kulturmanagerin, Pädagogin. Gründerin und künstlerische Leiterin des Kammerorchesters „Camerata Impuls“, mit dem sie eine Reihe von Konzert- und phonografischen Projekten im In- und Ausland realisierte. Als Dirigentin nahm sie an vielen internationalen und nationalen Festivals teil, darunter: Laboratorium Muzyki Współczesnej (Laboratorium für Zeitgenössische Musik, Warschau), Internationales Festival für Zeitgenössische Musik „Warschauer Herbst“, Internationales Festival Wiener Musik (Breslau) und Internationales Festival für Kammer- und Orgelmusik (Leżajsk). Die CD *Ryterband – The Journey*, an deren Aufnahme sie als Dirigentin beteiligt war, erhielt 2023 die Auszeichnung Sélection ClicMag! des französischen Magazins „ClicMag“ sowie den „Global Music Award“ – „Gold Medal – Best of Show“.

Sie ist Autorin mehrerer Publikationen im Bereich Dirigierpädagogik und Interpretation sowie von Begleittexten zu Plattenaufnahmen (*Ryterband – The Journey*, *Wojciech Łukaszewski*, *Paweł Łukaszewski – Polnische Chorlyrik*). Sie nahm an zahlreichen internationalen wissenschaftlichen Konferenzen teil, unter anderem in Lettland, Litauen, der Ukraine, Portugal und Israel. Sie hielt Vorträge über die Interpretation zeitgenössischer polnischer Musik, unter anderem an der Universität Evora (Portugal) und am College of Music, Mahidol University in Bangkok (Thailand). Sie ist Organisatorin und Ideengeberin vieler Bildungsveranstaltungen für Kinder und Jugendliche. Sie ist Mitautorin des kreativen Arbeitsheftes für Kinder mit dem Titel *Fortepian, czyli gra faktury* [Das Klavier oder das Spiel der Faktur] – ihre eigenen Kompositionen füllen die dieser Publikation beiliegende CD.

Sie ist auch Komponistin von *Hejnał Miasta Bytomia* [Trompetensignal der Stadt Beuthen], das anlässlich des 750. Jahrestages der Stadtgründung entstand und nach Genehmigung durch die heraldische Kommission des Innen- und Verwaltungsministeriums sowie die Mitglieder des Stadtrates seit 2004 das offizielle Signal der Stadt ist.

Ihre Werke wurden unter anderem während des Festivals „Schlesische Tage der zeitgenössischen Musik“ in Kattowitz und in den Vereinigten Staaten (Vanderbilt University Blair School of Music) aufgeführt. Die Komposition *Mazurka Pastiche Nr. 1* wurde auf der CD *21st Mazurkas – Anna Kijanowska* (DUX 2025) aufgenommen.

Zu den Interessen von Małgorzata Maria Kaniowska gehören auch kreative Interaktionen von Klang und Bild. Sie ist die Autorin des Sounddesigns unter anderem für die 3D-Animationen von Prof. Małgorzata Łuszczak, *Wiosna* [Frühling] und *Lato* [Sommer] aus dem Zyklus *Pory życia* [Jahreszeiten des Lebens] (Präsentation während des 13. Asia Forum on Graphic Science [AFGS 2021], organisiert von der Polytechnischen Universität Hongkong, China).

Rediscovery and New Arrangements of Pater Hartmann von An der Lan-Hochbrunn's Forgotten Compositions

Summary

This summary details the scholarly and artistic project focused on the life and forgotten compositions of Pater Hartmann (Paul Eugen Josef von An der Lan-Hochbrunn, 1863–1914). Hartmann, a Franciscan, outstanding organist, and composer, was an internationally renowned figure operating at the turn of the 20th century, whose career spanned from the monastic cell to prestigious stages, including New York's Carnegie Hall. He maintained personal relationships with leading composers such as Bruckner, Mahler, Puccini, and Verdi, and was a recognised authority on 16th/17th-century vocal polyphony. His life, marked by the synthesis of *sacrum* and *profanum*, culminated in a career as a conductor and organist in Jerusalem and Rome, receiving the papal honour “Pro Ecclesia et Pontifice” from Pope Leo XIII.

The impulse for this research was the discovery of a portrait in the Franciscan Monastery library on St. Anne's Mountain. Subsequent archival studies in Poland (St. Anne's Mountain, Wrocław) and Austria (Provinzarchiv in Hall in Tirol) led to the retrieval of numerous forgotten works, encompassing both manuscripts and first editions. These documents also confirmed Hartmann's significant concert presence in Silesia (Wrocław and Gliwice).

The central focus of the artistic work was Hartmann's “everyday” sacred chamber music, which is characterised by simplicity of form, harmonic clarity, and evocative melodies, occasionally reminiscent of Tyrolean folk songs or operatic arias. These works, intended for organ or voices with organ accompaniment, formed the basis for my new artistic interpretation.

The new arrangements were created for chamber setting: soprano, alto, and string orchestra. This arrangement reintroduces the compositions to a wider audience, highlighting their expressive potential while preserving their inherent simplicity and lyrical quality. The solo vocal parts were simultaneously edited by Prof. Sabina Olbrich-Szafraniec, DSc. The project culminated in the performances of these works during a series of concerts titled “Forgotten Masterpieces in New Sounds”.

This undertaking not only revitalizes a significant, yet unjustly overlooked, portion of musical heritage but also underscores Hartmann's unique role as an artist who effortlessly navigated the boundaries between profound religious devotion, aristocratic society, and the cutting-edge of the early 20th-century music scene.

Keywords: sacred music, 19th/20th century, instrumental music, vocal-instrumental music

Wiederentdeckung und neue Arrangements der vergessenen Kompositionen von Pater Hartmann von An der Lan-Hochbrunn

Zusammenfassung

Die vorliegende Zusammenfassung beschreibt das wissenschaftlich-künstlerische Projekt, das sich auf das Leben und die vergessenen Kompositionen von Pater Hartmann (Paul Eugen Josef von An der Lan-Hochbrunn, 1863–1914) konzentriert. Hartmann, ein Franziskaner, herausragender Organist und Komponist, war eine international anerkannte Persönlichkeit an der Wende zum 20. Jahrhundert, deren Karriere von der Klosterzelle bis zu renommierten Bühnen, einschließlich der Carnegie Hall in New York, reichte. Er pflegte persönliche Beziehungen zu führenden Komponisten wie Bruckner, Mahler, Puccini und Verdi und war eine anerkannte Autorität auf dem Gebiet der Vokalpolyphonie des 16. und 17. Jahrhunderts. Sein Leben, geprägt von der Synthese des Sakralen und des Profanen, gipfelte in einer Karriere als Dirigent und Organist in Jerusalem und Rom, wo er von Papst Leo XIII. die päpstliche Auszeichnung „Pro Ecclesia et Pontifice“ erhielt.

Der Impuls für diese Forschung war die Entdeckung eines Porträts in der Bibliothek des Franziskanerklosters auf dem St. Annaberg (Góra Świątej Anny). Nachfolgende Archivstudien in Polen (St. Annaberg / Góra Świątej Anny, Breslau/Wrocław) und Österreich (Provinzarchiv in Hall in Tirol) führten zur Wiederbeschaffung zahlreicher zuvor vergessener Werke, darunter sowohl Manuskripte als auch Erstausgaben. Die Dokumente bestätigten auch Hartmanns bedeutende Konzertpräsenz in Schlesien (Breslau/Wrocław und Gleiwitz/Gliwice).

Der zentrale Schwerpunkt der künstlerischen Arbeit lag auf Hartmanns „alltäglicher“ sakraler Kammermusik, die sich durch Formschlichtheit, harmonische Klarheit und einprägsame Melodien auszeichnet, die gelegentlich an Tiroler Volkslieder oder Opernarien erinnern. Diese Werke, ursprünglich für Orgel oder Singstimmen mit Orgelbegleitung bestimmt, bildeten die Grundlage für neue künstlerische Interpretationen.

Prof. Małgorzata Kaniowska, DSc, erstellte die neuen Arrangements für Kammerbesetzung mit Sopran, Alt und Streichorchester. Dieses Arrangement führt die Kompositionen einem breiteren Publikum wieder zu, wobei ihr Ausdruckspotenzial hervorgehoben und gleichzeitig ihre inhärente Einfachheit und lyrische Qualität bewahrt wird. Prof. Sabina Olbrich-Szafraniec, DSc, übernahm zeitgleich die Herausgabe der Solo-Vokalpartien. Das Projekt kulminierte in den Uraufführungen dieser Werke im Rahmen einer Konzertreihe unter dem Titel „Vergessene Meisterwerke in neuen Klängen“.

Das Unterfangen belebt nicht nur einen bedeutenden, aber zu Unrecht übersehenen Teil des musikalischen Erbes wieder, sondern unterstreicht auch Hartmanns einzigartige Rolle als Künstler, der mühelos die Grenzen zwischen tiefer religiöser Hingabe, aristokratischer Gesellschaft und der musikalischen Avantgarde des frühen 20. Jahrhunderts überwand.

Schlüsselwörter: Geistliche Musik, 19./20. Jahrhundert, Instrumentalmusik, Vokal-Instrumentalmusik

Redakcja tekstów polskich
Anna Piwowarczyk

Tłumaczenie na język angielski i niemiecki
Małgorzata Maria Kaniowska

Weryfikacja tekstów angielskich
Agnieszka Podruczna

Weryfikacja tekstów niemieckich
Krzysztof Kłosowicz

Projekt okładki
Wojciech Osuchowski

Łamanie
Małgorzata Pleśniar

Korekta
Alicja Uthke

Redaktor inicjujący
Przemysław Pieniążek

Wersją referencyjną publikacji jest wydanie elektroniczne
Publikacja na licencji Creative Commons
Uznanie autorstwa-Na tych samych warunkach 4.0 Międzynarodowe (CC BY-SA 4.0)

<https://doi.org/10.31261/PN.4326>

ISBN 978-83-226-4637-3 (wersja elektroniczna)
ISSN 2719-8103

 <https://orcid.org/0000-0002-3868-6912>
 <https://orcid.org/0000-0002-8386-0983>

Hartmann, Paul
„Missa” for Soprano, Alto and String Orchestra
/ Pater Hartmann von An der Lan-Hochbrunn ; arr.
Małgorzata Maria Kaniowska ; [redakcja partii
wokalnych dr hab. Sabina Olbrich-Szafraniec,
prof. UŚ ; redakcja i opracowanie partii
orkiestrowych dr hab. Małgorzata Maria Kaniowska,
prof. UŚ]. – Wydanie I. – Katowice : Wydawnictwo
Uniwersytetu Śląskiego, 2025. – (Selected Works
/ Hartmann) ; (Musica-Score ; (5))

Wydawca
Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego
ul. Jordana 18, 40-043 Katowice
www.wydawnictwo.us.edu.pl
e-mail: wydawnictwo@us.edu.pl

Wydanie I. Ark. druk. 6,5. Ark. wyd. 5,5. PN 4326.

Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego
Katowice 2025

ISSN 2719-8103
Egzemplarz bezpłatny

ISBN 978-83-226-4637-3

9 788322 646373

Więcej informacji

